

การจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียง

The Security Management of Community Enterprises According to
the Royal Sufficiency Economy Philosophy

อนูรัตน์ อนันตนาทร (Anurat Anantanatorn)

ผศ.ดร., ประจำภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Asst.Prof.Dr., Department of Public Administration, Faculty of Political Science and Law,

Burapha University

E-mail: moucmu@yahoo.com

Received: 1 November 2019

Revised: 15 November 2019

Accepted: 1 December 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาวิเคราะห์การจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (2) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนฯ และ (3) เพื่อศึกษาตัวแปร ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน เป็นการวิจัยเชิงผสม การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจาก สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ใน 7 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ จังหวัดจันทบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี จังหวัดตราด จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดสระแก้ว จำนวน 938 คน การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และการวิเคราะห์การถดถอยพหุ โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์ เพื่อยืนยันผลการวิจัยเชิงปริมาณและข้อเสนอแนะการวิเคราะห์เชิงปริมาณใช้วิเคราะห์โดยสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t และการวิเคราะห์ผลทางคุณภาพใช้การวิเคราะห์แบบพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า (1) สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนที่ยังคงดำเนินกิจการอยู่ ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าวิสาหกิจชุมชนของตนมีนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาจัดการเพื่อสร้างความ

มั่นคงให้กับองค์กร โดยรวมนั้นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= 4.00$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ประเด็น เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านการจัดการด้วยการมีคุณธรรม ($\bar{X}= 4.11$) รองลงมาคือ ด้านการจัดการด้วยความมีเหตุผล ($\bar{X}= 3.99$) การสร้างภูมิคุ้มกัน ($\bar{X}= 3.99$) ด้านจัดการด้วยความพอประมาณ ($\bar{X}= 3.93$) และด้านการมีความรู้ ($\bar{X}= 3.93$). (2) ปัจจัยองค์กรที่มีผลต่อการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า วิสาหกิจชุมชนที่มีระดับตลาด ประเภท ลักษณะการดำเนินการ ระยะเวลาในการดำเนินงาน จำนวนเงินลงทุน ที่มาของแหล่งเงินทุน จำนวนสมาชิก และจังหวัดที่ตั้งของวิสาหกิจชุมชนต่างกัน มีระดับการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (3) อิทธิพลของตัวแปรตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 5 ตัวแปร ได้แก่ การมีความรู้ ด้านความมีเหตุผล ด้านการมีคุณธรรม ด้านการมีภูมิคุ้มกัน และด้านความพอประมาณ ตามลำดับ มีอิทธิพลทางบวกกับประสิทธิผลของการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สามารถร่วมกันพยากรณ์ตัวแปรตามได้ร้อยละ 80.7 และ (4) พบว่าวิสาหกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังสามารถดำเนินกิจการอยู่ได้ด้วยความมั่นคง ส่วนใหญ่จะใช้แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการพื้นฐานของการจัดการวิสาหกิจของตนให้มีความมั่นคงและผู้วิจัยเสนอแนะให้ภาครัฐและวิสาหกิจชุมชน นำหลักการพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเสริมสร้างความมั่นคงให้วิสาหกิจชุมชนให้มากขึ้น โดยเฉพาะการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและสมาชิก การสะสมเงินออม การพัฒนาขยายต่อโดยความมีเหตุมีผล และการบริหารจัดการโดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรมและความโปร่งใส

คำสำคัญ: การจัดการความมั่นคง, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, วิสาหกิจชุมชน

Abstracts

The objectives of this research are (1) to study and analyze the security management of community enterprises according to the Royal Sufficiency Economy Philosophy; (2) to examine the influence that impacts on the security management of community enterprises; and, (3) to study the factors according to the Royal Sufficiency Economy Philosophy which affect the effectiveness of the security management of community enterprises. This study is mixed- method research. Regarding the quantitative method, questionnaires were used to collect the research data from 938 community enterprise members in 7 provinces located in the Eastern region including Chanthaburi,

Chachoengsao, Chonburi, Trat, Prachinburi, Rayong and Sakaeo. In relation to the one-way ANOVA and Multiple regression, the statistical significance is set at .05. With regard to the qualitative method, documentary research and interview are employed to ensure the result of the quantitative research.

The result of this research shows that; (1) overall, the majority of community enterprise members agreed that their community enterprises adopt the Royal Sufficiency Economy Philosophy in order to strengthen their organizations, with a mean of $\bar{X}=4.00$. Considering one-by-one issue, all of 5 issues were ranked as “High”. The rankings from the highest to the lowest are management with virtue ($\bar{X}= 4.11$), management with rationality ($\bar{X}= 3.99$) Immunity building ($\bar{X}= 3.99$), management with modesty ($\bar{X}= 3.93$) and management with knowledge ($\bar{X}= 3.93$); (2) In terms of organizational factors that affect the security management of community enterprises according to the Royal Sufficiency Economy Philosophy, overall, it is found that community enterprises with different targeted customers, types, operations, operation periods, amount of invested capital, sources of capital, number of members and location significantly adopt different security management of community enterprises according to the Royal Sufficiency Economy Philosophy with the statistical significance at .05; (3) 5 factors according to the Royal Sufficiency Economy Philosophy consisting of knowledge, rationality, virtue, immunity and modesty, respectively, significantly have a positive influence on the effectiveness of security management of community enterprises with the statistical significance at .05 which can be co-forecasted 80.7% of the variables; and, (4) it can be indicated that the majority of active community enterprises in the Eastern region of Thailand adopts the Royal Sufficiency Economy Philosophy as the main principle for community enterprise management in order to strengthen the organizations. The researcher suggests that the government and community enterprises should adopt the Royal Sufficiency Economy Philosophy as the strengthening mechanism at the higher level, especially, immunity building by developing the potential of personnel and members, increasing savings, further developing the organization with rationality as well as managing with virtue, ethics and transparency.

Keywords: Security Management, The Royal Sufficiency Economy Philosophy, Community Enterprise

บทนำ

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานรากมีเป้าหมายเพื่อแก้ไข ปัญหาการขาดอาชีพและขาดรายได้และลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนชนบท และชุมชนเมือง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ได้ให้ความสำคัญกับการ ส่งเสริมและการพัฒนาความเข้มแข็งและความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน และกำหนดให้การพัฒนา วิสาหกิจชุมชน เป็นกลไก 1 ใน 12 ของนโยบายประชารัฐ ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ที่ถือเป็น สิ่งที่รัฐบาล ให้ความสำคัญ มีเป้าหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง ประชาชนมีความสุข และมีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน จึงเรียกว่า นโยบายเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ โดยมีเกณฑ์การวัดผลคือ การเพิ่มขึ้นของรายได้ชุมชนที่ชัดเจนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2559)

ขณะเดียวกันหลักปรัชญาพื้นฐานของการพัฒนาประเทศไทย คงยึดถือ “ปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหลักการพื้นฐานในการขับเคลื่อนการพัฒนา โดยมีเป้าหมายของการพัฒนา ประเทศไปสู่ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ภายใต้แนวทาง “คนเป็นศูนย์กลาง การพัฒนา” ดังที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9-11 และต่อเนื่องจนถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) และยึดหลักการระดมความ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพ การผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, 2559)

ในการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติ ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ซึ่งได้ระบุว่าเศรษฐกิจชุมชนเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจ พอเพียง สะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญของภาครัฐในความพยายามส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา เศรษฐกิจจากความรู้พื้นฐานของชุมชนทั้งในด้านเงินทุน จากนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ในปี พ.ศ. 2554 เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยรัฐ พร้อมที่จะช่วยเหลือด้านต่างๆ เช่น ด้านเงินทุน ด้านความรู้สมัยใหม่ และด้านการบริหารจัดการ ดังนั้น การนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ธุรกิจ สามารถ เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันขณะที่ยังมีความ ไม่พร้อม หรือยังไม่แข็งแรง พร้อมๆ กับการไม่ประมาท และไม่โลภมากเกินไป จนเมื่อแข็งแรงพอก็สามารถเข้าสู่การแข่งขันในแบบที่ไม่ใช่มุ่งแพ้ชนะอย่าง เอาเป็นเอาตาย แต่เป็นการแข่งขันอย่างสร้างสรรค์ คือเพื่อเสริมสมรรถภาพและความเข้มแข็ง ใน ขณะเดียวกันเศรษฐกิจพอเพียงก็มีใช้เศรษฐกิจที่ส่งเสริมลัทธิบริโภคนิยมอย่างไร้ขอบเขต แต่ให้

พิจารณาและใช้ประโยชน์จากกระแส โลกาภิวัตน์อย่างชาญฉลาด รู้เท่าทัน สามารถเลือกรับเฉพาะ สิ่งที่ดีก่อให้เกิดประโยชน์ต่อ สังคมในระยะยาว (พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, 2554)

การขับเคลื่อนนโยบายการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทยในระยะแรก รัฐบาลให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจัง ให้การสนับสนุนความรู้ วิทยาการ การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และมีเงินสนับสนุนในการลงทุน เบื้องต้น ผลของการดำเนินกรประสบผลสำเร็จในเชิงปริมาณเป็นอย่างมาก จำนวนของวิสาหกิจที่ จดทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แต่ในด้านคุณภาพหรือความความ มั่นคงยั่งยืนของการดำเนินธุรกิจ ยังคงมีปัญหา กล่าวคือเมื่อใดที่รัฐบาลชะลอการส่งเสริม จำนวน การขอจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเริ่มชะลอลงและวิสาหกิจชุมชนหลายแห่งขุดเลิกกิจการ แสดงให้เห็น ถึงการส่งเสริมและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไทยยังมีปัญหา ยังไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งและ ให้วิสาหกิจยืนอยู่ด้วยตนเองได้ กิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนยังไม่มี ความมั่นคงยั่งยืน จำเป็นที่ รัฐบาลต้องให้ความสำคัญและมีแผนแนวทางให้การส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนมีความมั่นคง สามารถยืนอยู่ด้วยตนเองให้ได้

ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ที่ประกอบไปด้วยจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ปราจีนบุรี และสระแก้ว เป็นภูมิภาคที่น่าสนใจการศึกษาการขับเคลื่อนและการ จัดการวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากเป็นภูมิภาคที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูง เป็นการพัฒนาที่ ผสมผสานระหว่างการพัฒนาและการขยายตัวของอุตสาหกรรมกับความพยายามในการดำรงอยู่ ของเกษตรกรรม มีลักษณะชุมชนเป็นแบบเมืองและชนบท พื้นที่เกษตรกรรม จำนวนมาก ถูกเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม และเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงของการดำเนินกิจการ วิสาหกิจชุมชนอย่างมาก โดยเฉพาะการลดลงของจำนวนวิสาหกิจชุมชนที่ จดทะเบียนกับกรม ส่งเสริมการเกษตร กล่าวคือ จากปี พ.ศ. 2561 พื้นที่ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเขต 3 (ภาคตะวันออก) ที่มีจำนวนวิสาหกิจชุมชนจำนวน 791 ลดเหลือ 474 แห่ง ลดลงกว่าร้อยละ 59 เกินถึงหนึ่งเป็นตัวเลขที่น่ากังวล จำนวนสมาชิกก็ได้ลดลงจาก 10,929 รายในปี พ.ศ. 2561 เหลือ 7,076 ราย ในปี พ.ศ. 2562 (กรมส่งเสริมการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2562)

จากข้อมูลข้างต้น เห็นได้ว่า นโยบายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของไทยถึงแม้รัฐบาล หลายรัฐบาลจะให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนส่งเสริม เพราะเชื่อมั่นว่าเป็นแนวทางที่สำคัญ ในการจะพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากให้มีความมั่นคง ยั่งยืน แต่ในทางปฏิบัติแล้วยังพบว่าการ ดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนยังคงมีปัญหา โดยเฉพาะการสร้าง ความเข้มแข็งและความยั่งยืน รวมถึงไม่สามารถขยายต่อการดำเนินธุรกิจ ทั้งนี้มาจากสาเหตุหลักคือการจัดการของวิสาหกิจ ชุมชนที่ยังขาดประสิทธิภาพ ขาดทิศทาง ขาดความมีเหตุมีผลในการตัดสินใจ และการสร้างรากฐาน

ที่แข็งแกร่งโดยเฉพาะเงินออมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจน กลไกการบริหารจัดการภาครัฐที่ยังขาดประสิทธิภาพ กลไกการพัฒนาในแต่ละจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ยังไม่สามารถเชื่อมโยงการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ ภาครัฐมีขนาดใหญ่และรายจ่ายประจำเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่การบริหารจัดการภาครัฐมีประสิทธิภาพต่ำ ขาดระบบการทำงาน ที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายแบบบูรณาการกับหน่วยงานหรือภาคส่วนอื่น ๆ การให้บริการประชาชนยังต้องปรับปรุงให้ได้มาตรฐานสากล ขณะที่การทุจริตและประพฤติมิชอบได้ขยายไปในวงกว้างทั้งในภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชน นอกจากนี้ กฎหมายหลายฉบับยังไม่ได้มาตรฐานสากลเนื่องจากล่าสมัยและกระบวนการตรากฎหมายยังมีจุดอ่อนหลายประการ ตลอดจนกระบวนการยุติธรรมยังขาดประสิทธิภาพและไม่สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างเสมอภาค (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้มีความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาจึงได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อได้เอาผลการวิจัยไปปรับปรุงพัฒนา และเสนอแนวทางในการพัฒนากลยุทธ์การจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยไว้ 3 ประการ ได้แก่ วิเคราะห์แนวทางการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน และ เพื่อศึกษาตัวแปรที่มีอิทธิพลของการจัดการเพื่อความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน โดยการวิเคราะห์ใช้กรอบของตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบในการศึกษาและการวิเคราะห์

วรรณกรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญ ที่เกี่ยวข้องและนำมาสร้างเป็นกรอบแนวทางในการศึกษา ได้แก่ แนวคิดวิสาหกิจชุมชน แนวคิดการจัดการเพื่อความมั่นคง และแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสรุปได้ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2548) ได้ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชนไว้ว่าเป็นกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าการให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันมีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคล

ในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชน และระหว่างชุมชนทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนด ส่วนวิชิต นันทสุวรรณ (2547) ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชนไว้ว่าเป็นกระบวนการวิสาหกิจของชุมชนเป็นการประกอบการที่เชื่อมโยงการผลิตทางการเกษตรการแปรรูปและการตลาดของชุมชนเข้าเป็นกระบวนการเดียวกันและดำเนินการโดยชุมชนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนคือการฟื้นฟูและพัฒนา ระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่ไม่เข้มแข็งสร้างแบบแผนทางเศรษฐกิจและสังคมใหม่ในระดับรากของ สังคมไทยให้เป็นเซลล์เศรษฐกิจเล็ก ๆ ที่เข้มแข็งและประกอบกันขึ้นเป็นองค์กรของระบบ เศรษฐกิจภาพรวมโดยการพัฒนาคนให้เป็นผู้ประกอบการวางแผนการประกอบการอยู่บนฐานของ ผลผลิตทรัพยากรและความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนที่เรียกว่า “ทุนชุมชน” และเชื่อมโยงกิจกรรมทาง เศรษฐกิจหลายกิจกรรมให้อยู่ในกระบวนการเดียวกัน นอกจากนี้ คำว่า วิสาหกิจชุมชน เสรี พงศ์พิศ (2546) กล่าวว่า ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Enterprise” ซึ่งแปลว่า “การประกอบการ” และ คำนี้แพร่หลายพร้อมกับคำว่า SME (Small and Medium Enterprise) ที่มักไม่แปลเป็นไทยเพราะเป็น คำย่อที่เข้าใจกันดีแล้ว อย่างไรก็ตาม สามารถแปลความหมายของวิสาหกิจชุมชนได้ว่า เป็นการ ประกอบการเล็กๆ เป็นการจัดการ “ทุน” ของชุมชนในชุมชนโดยชุมชนและเพื่อชุมชน โดยใช้ ความรู้ ภูมิปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนผสมผสานกับความรู้สากล เป็นการรวมกลุ่ม ทำงานโดยคนในชุมชน

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ในแนวคิดของธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร (2556) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน สามารถวิเคราะห์ออกมาได้เป็น 3 ปัจจัย ดังนี้ 1) ปัจจัยภายในกลุ่มวิสาหกิจ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการวางแผน การแบ่งบทบาท การระดมทุน การแบ่งปันผลประโยชน์ ความเสียสละ ความสามัคคี ความร่วมมือ ของสมาชิกและครอบครัว การดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่อง คุณภาพสินค้า การบริหารการตลาด ภาวะ ผู้นำ และการเครือข่ายวิสาหกิจ 2) ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน วัฒนธรรมและประเพณี โครงสร้างประชากร การพัฒนาคนรุ่นใหม่ ทรัพยากรภายในชุมชน การจ้างงานในชุมชนและรายได้ การมีส่วนร่วมของชุมชน การมีตลาดรองรับ ตลอดจนการยอมรับ ของชุมชน และ 3) ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง นโยบายรัฐ เครือข่ายภาคี กลไก ทางการตลาด และการคมนาคม เป็นต้น ในส่วนของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนั้น สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2555) และจินตนา กาญจนวิสุทธ์ (2558) ได้กล่าวว่า กระบวนการประเมินผลการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนที่สำคัญมี 6 ประเด็น ได้แก่ 1) ทิศทางวิสาหกิจชุมชน 2) การวางแผนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน 3) การ

บริหารการตลาด 4) การจัดการความรู้ และข้อมูลข่าวสาร 5) การบริหารสมาชิก และ 6) การจัดการสินค้าและบริการ

ส่วนการประเมินผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนนั้นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2555, หน้า 20) และจินตนา กาญจนวิสุทธ์ (2558) ได้กำหนดการประเมินผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนเพื่อหาว่าที่ผ่านมาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน นั้นประสบความสำเร็จหรือไม่ เพื่อวิเคราะห์ถึงศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนไว้ 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) ด้านประสิทธิผลตามภารกิจของวิสาหกิจชุมชน อาทิ การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ 2) คุณภาพสินค้าและบริการ ว่าสามารถผลิตได้ตามมาตรฐาน มีความปลอดภัย หรือมีอัตลักษณ์เฉพาะตัวหรือไม่ 3) ประสิทธิภาพของการดำเนินงาน โดยดูจากการลดต้นทุน และคุณภาพของระบบงาน และ 4) พัฒนาวิสาหกิจชุมชน อาทิ ความสำเร็จของแผน ความพึงพอใจของสมาชิก ฯลฯ

แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นแนวคิดและปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสแนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี โดยมุ่งเน้นถึงแนวทางการพัฒนาประเทศที่จำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น โดยสร้างพื้นฐานความพอดี พอกินพอใช้ของประชาชนเป็นเบื้องต้นก่อน และใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อความจำเป็นพื้นฐานมั่นคงแล้ว จึงค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นตามลำดับ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อให้สังคมไทยรอดพ้นจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคม และเพื่อช่วยให้สังคมไทยสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสังคม (อภิรักษ์ พันธเสน, 2549)

ความพอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาในการวางแผนและการดำเนินทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน พากเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งในด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (อภิญา ดันทวิวงศ์, 2549) มีหลักพิจารณาอยู่ 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

5. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

กล่าวโดยสรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้มอบไว้แก่ประชาชนให้ใช้เป็นหลักคิดในการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำมาปรับกับการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งได้อีกด้วย โดยประกอบไปด้วย 5 แนวทาง ได้แก่ 1) ความพอประมาณ 2) ความมีเหตุผล 3) การมีภูมิคุ้มกัน 4) การมีความรู้ และ 5) การมีคุณธรรม

จากแนวคิดในข้างต้นนั้นผู้วิจัยเห็นว่า การประเมินผลความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นควรมีการประเมินศักยภาพโดยการคำนึงถึงปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) คุณภาพสินค้าและบริการ และ 3) ด้านสังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

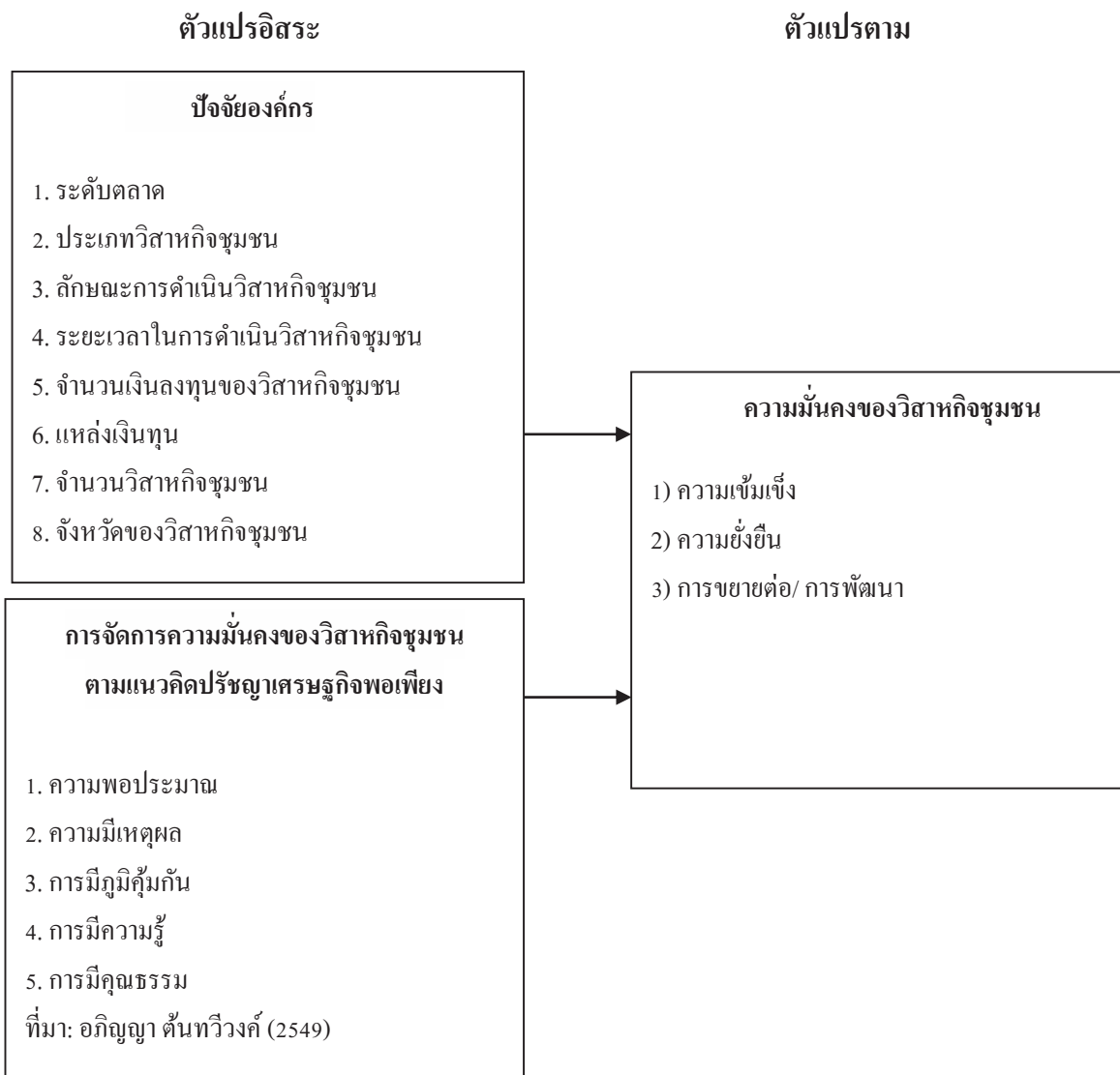
เสริมศรี สุทธิสงค์ (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการวิสาหกิจชุมชนกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า 1) กลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการดำเนินการจัดการวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับมาก และ 2) ตัวแบบชุมชนผู้ผลิตผ้าไหมที่มีการจัดการวิสาหกิจชุมชนในระดับสูงพร้อมกับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้อย่างยั่งยืนพบว่าผลการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ของตัวแบบการจัดการ วิสาหกิจชุมชนด้านการจัดการแบบพึ่งพาตนเอง การจัดการเรียนรู้ของชุมชนกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านชุมชน

อนุรักษ์ อนุรักษ์

พอประมาณพบว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านชุมชนพอประมาณ ได้รับอิทธิพล ทางตรง จากการจัดการแบบพึ่งพาตนเอง และการจัดการเรียนรู้ของชุมชน

นิรดา กลั่นรูป (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดการวิสาหกิจชุมชนตามแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ในจังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์ กับการปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงร้อยละ 87.9 โดยด้านโครงสร้าง รูปแบบ และ ค่านิยมร่วมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่สำหรับการ จัดการด้านกลยุทธ์มีผลทางตรงกันข้ามกับการปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และด้าน ระบบ บุคลากรและทักษะไม่มีผลต่อการปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการ วิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 วิสาหกิจชุมชนที่มีปัจจัยองค์กรต่างกันมีการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 วิสาหกิจชุมชนที่มีปัจจัยองค์กรต่างกันมีความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 3 การจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีอิทธิพลต่อความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบเชิงผสม Mixed Method ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีศึกษาโดยการสำรวจ (Survey research method) ด้วยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ได้ศึกษารวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารวิชาการ, บทความ, วิทยานิพนธ์, รายงานการวิจัยข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้สำหรับการตอบแบบสอบถาม คือ สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใน 7 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดจันทบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี จังหวัดตราด จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดสระแก้ว จำนวน 938 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผ่านการทดสอบความเที่ยงตรงในเนื้อหา (Content validity) แบ่งเนื้อหาของคำถามออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยองค์กรของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ ส่วนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับประสิทธิผลของการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและตัวแปรเชิงอนุมาน ประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยมีสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ในการทดสอบสมมติฐานใช้ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเชิง

เส้นตรง (Multiple linear regression analysis) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย (Coefficient of Determination : R2) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาลักษณะข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 365 คน พบว่า สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 70.15 โดยมีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.30 ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 94.14 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 79.74 ส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการทำงานกับวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้เป็นเวลา 2 - 4 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.97

ในส่วนของปัจจัยองค์กรของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับตลาดของวิสาหกิจชุมชนแบบขั้นพื้นฐาน คิดเป็นร้อยละ 52.26 ส่วนใหญ่เป็นวิสาหกิจชุมชนประเภทการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 44.56 มีลักษณะการดำเนินวิสาหกิจชุมชนแบบไม่ได้เป็นนิติบุคคล คิดเป็นร้อยละ 87.63 ระยะเวลาในการดำเนินวิสาหกิจชุมชน ระหว่าง 2 - 4 ปี คิดเป็นร้อยละ 37.85 ส่วนใหญ่มีจำนวนเงินลงทุนของวิสาหกิจชุมชน จำนวนไม่เกิน 50,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 58.00 มีแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการลงทุนจากเงินทุนตัวเอง คิดเป็นร้อยละ 90.41 มีสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน จำนวน 11 - 15 คน คิดเป็นร้อยละ 28.46 และส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดฉะเชิงเทรา คิดเป็นร้อยละ 40.94

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์การจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

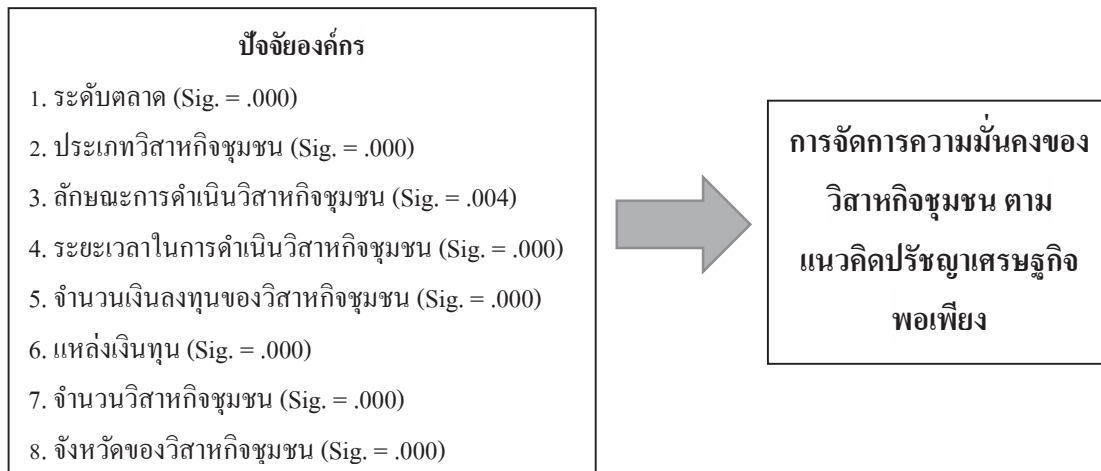
จากผลการศึกษาจากสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 938 คน พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยรวมนั้นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 4.00, SD = 0.66) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ปัจจัย โดยสามารถเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้ด้านการมีคุณธรรม (\bar{X} = 4.11, SD = 0.71) รองลงมาคือด้านความมีเหตุผล กับด้านการมีภูมิคุ้มกัน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน (\bar{X} = 3.99, SD = 0.71) ด้านความพอประมาณ (\bar{X} = 3.93, SD = 0.73) และด้านการมีความรู้ (\bar{X} = 3.93, SD = 0.70) ตามลำดับ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในภาพรวม (n = 938)

การจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตาม แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	\bar{X}	SD	แปลความหมาย ระดับ	อันดับ ที่
1. ด้านความพอประมาณ	3.93	0.73	มาก	4
2. ด้านความมีเหตุผล	3.99	0.71	มาก	2
3. ด้านการมีภูมิคุ้มกัน	3.99	0.71	มาก	2
4. ด้านการมีความรู้	3.93	0.70	มาก	5
5. ด้านการมีคุณธรรม	4.11	0.71	มาก	1
เฉลี่ย	4.00	0.66	มาก	-

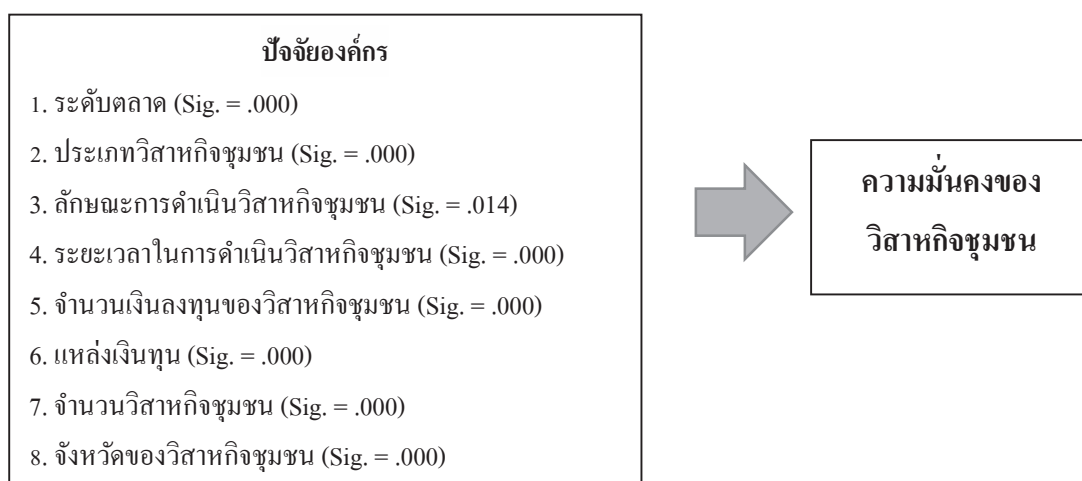
ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยด้านองค์กรที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการทดสอบสมมติฐานที่ 1 พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชน ที่มีระดับตลาด ประเภทวิสาหกิจชุมชน ลักษณะการดำเนินวิสาหกิจชุมชน ระยะเวลาในการดำเนินวิสาหกิจชุมชน จำนวนเงินลงทุนของวิสาหกิจชุมชน แหล่งเงินทุน จำนวนสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน และจังหวัดของวิสาหกิจชุมชนต่างกันมีระดับการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสรุปเป็น โมเดล ได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ปัจจัยด้านองค์กรที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการทดสอบสมมติฐานที่ 2 พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชน ที่มีระดับตลาด ประเภทวิสาหกิจชุมชน ลักษณะการดำเนินวิสาหกิจชุมชน ระยะเวลาในการดำเนินวิสาหกิจชุมชน จำนวนเงินลงทุนของวิสาหกิจชุมชน แหล่งเงินทุน จำนวนสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน และจังหวัดของวิสาหกิจชุมชนต่างกันมีระดับความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ในภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสรุปเป็นโมเดลได้ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ปัจจัยด้านองค์กรที่มีอิทธิพลต่อระดับความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน

CHAPTER 31

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาอิทธิพลของการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต่อประสิทธิผลของการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน

จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า ตัวแปรด้านการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 5 ตัวแปร มีอิทธิพลทางบวกกับประสิทธิผลของการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สามารถร่วมกันพยากรณ์ตัวแปรตามได้ร้อยละ 80.7 โดยสามารถอธิบายอิทธิพลของตัวแปรได้ตามลำดับความสำคัญดังนี้ ด้านการมีความรู้ รองลงมาคือ ด้านความมีเหตุผล ด้านการมีคุณธรรม ด้านการมีภูมิคุ้มกัน และด้านความพอประมาณ ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของของการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต่อประสิทธิผลของการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนในภาพรวม

Model	Unstandardized		Standardized	t	Sig.	Collinearity	
	Coefficients		Coefficients			Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
(ค่าคงที่)	.228	.061		3.718	.000*		
1. ด้านความพอประมาณ	.153	.025	.165	6.208	.000*	.293	3.410
2. ด้านความมีเหตุผล	.192	.032	.199	6.060	.000*	.193	5.188
3. ด้านการมีภูมิคุ้มกัน	.165	.034	.173	4.816	.000*	.161	6.194
4. ด้านการมีความรู้	.237	.032	.244	7.306	.000*	.185	5.391
5. ด้านการมีคุณธรรม	.189	.025	.196	7.567	.000*	.310	3.224

R = .898, R² = .807, Adjusted R Square = .806, Durbin-Watson = 1.572, F = 778.246, Sig. = .000*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษา พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยรวม และในรายด้านทุกด้านนั้นมีความเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งแนวทางการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทยนั้นก็เกิดจากต้องการให้กลุ่มเกษตรกรได้นำเอาผลผลิตทางการเกษตร การปศุสัตว์ การประมงที่ผลิตได้แล้วเกินจากความต้องการซื้อได้นำเอามาแปรรูปเพิ่มมูลค่า ให้กับสินค้าแล้วสามารถขายได้ราคามากขึ้น โดยการแปรรูปก็มักมีพื้นฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น อาทิ การทำกะปิ การทำผลไม้กวน การเชื่อม การตากแห้ง ฯลฯ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ก็ได้มีความรู้จากการถ่ายทอดของบรรพบุรุษเรื่อยมา การมีความรู้ การนำผลผลิตมาแปรรูปนั้นก็จะเป็นแนวทางเดียวกันกับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว ผนวกกับการส่งเสริม สนับสนุนของรัฐบาลตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา และจากนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ในปี พ.ศ.2554 ก็ได้ส่งเสริมให้ชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยรัฐพร้อมที่จะช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เช่นด้านเงินทุน ด้านความรู้สมัยใหม่ และด้านการบริหารจัดการ ก็ได้มีการมุ่งเน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก และการดำเนินเศรษฐกิจตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ธุรกิจสามารถเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันขณะที่ยังมีความ ไม่พร้อม หรือยังไม่แข็งแรง พร้อมๆ กับการไม่ประมาทและไม่โลภมากเกินไป จนเมื่อแข็งแรงพอก็สามารถเข้าสู่การแข่งขันในแบบที่ไม่ใช่มุ่งแพ้ชนะอย่างเอาเป็นเอาตาย แต่เป็นการแข่งขันอย่างสร้างสรรค์ คือเพื่อเสริมสมรรถภาพและความเข้มแข็ง ในขณะเดียวกันเศรษฐกิจพอเพียงก็มีใช้เศรษฐกิจที่ส่งเสริมลัทธิบริโภคนิยมอย่างไร้ขอบเขต แต่ให้พิจารณาและใช้ประโยชน์จากกระแส โลกาภิวัตน์อย่างชาญฉลาด รู้เท่าทันสามารถเลือกรับเฉพาะสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อ สังคมในระยะยาว (พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, 2554) ปัจจัยเหล่านี้จึงทำให้ค่าเฉลี่ยระดับการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยรวมนั้นมีความเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ผลการศึกษาเชิงปริมาณมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงคุณภาพที่พบว่า พบว่า วิสาหกิจชุมชนที่มีความมั่นคงส่วนใหญ่จะมีการบริหารจัดการที่ยึดแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการดำเนินกิจการที่พึ่งตนเองเป็นหลัก อาศัยศักยภาพและความสามารถของตนเอง ทำกิจกรรมที่ตนเองถนัด มีความสามัคคี สนใจใฝ่หาความรู้และพัฒนาการจัดการและผลิตภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอ และที่สำคัญมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์สามารถสร้างความศรัทธาให้กับสมาชิกได้ และมีคุณธรรมและความรับผิดชอบ

ปัญหาที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนไม่สามารถดำเนินกิจการได้อย่างมั่นคง พบว่า วิสาหกิจชุมชนที่ไม่ประสบความสำเร็จและขาดความมั่นคงในการดำเนินกิจการส่วนใหญ่แล้วจะมีการบริหารจัดการที่ขาดการคำนึงถึงศักยภาพและขีดความสามารถของตน ขาดความพอประมาณ ขาดการวางแผน การวิเคราะห์สถานการณ์และการตัดสินใจที่ไม่มีเหตุผล ไม่มีการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยเฉพาะการสะสมเงินออมและการพัฒนาความรู้ บางแห่งพบว่าการทุจริตและไม่รับผิดชอบ ต่อสินค้า นอกจากนี้ปัญหาเร่งด่วนของวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีปัญหาระงับการวางแผน หลายแห่งไม่มีแผนในการบริหารกิจการ บริหารตามสถานการณ์ทำให้มีความเสี่ยงและไม่มีแผนรองรับในสถานการณ์ที่ไม่ได้คาดคิด หลายแห่งยังมีปัญหาเรื่องความรู้และประสบการณ์และมีการลงทุนเกินศักยภาพและขีดความสามารถของตน

นอกจากนี้ผลการศึกษายังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยอีกหลายฉบับ อาทิ งานวิจัยของ อารยา อิงไพบูลย์กิจ (2558) ที่พบว่า วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์มีความเป็นไปได้ในการประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับงานวิจัยของ เสริมศรี สุทธิสงค์ (2557) ที่พบว่า กลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของอยู่ในระดับมาก และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของนิรดา กลั่นรูป (2556) ที่พบว่า วิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดนครสวรรค์ให้ความสำคัญกับการจัดการตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก

จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า การจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั้นมีอิทธิพลทางบวกกับประสิทธิผลของการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งวิสาหกิจชุมชนนั้นเกิดขึ้นจากการนำเอาแนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเปรียบเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนเสาเข็มของตึกที่ทำให้ตึกมั่นคงแข็งแรงเศรษฐกิจของประเทศก็จะเข็มแข็งและอยู่ได้ ที่ผ่านมาระบบเศรษฐกิจในประเทศเปรียบเหมือนการสร้างตึกที่มีฐานแคบ ถ้าฐานไม่แข็งแรง ตึกก็พังลงมา กล่าวคือการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนก็คือเป็นไปตามหลักการบริหารจัดการที่ดี ได้แก่ การมีความรู้ การมีการวางแผนก็คือมีเหตุผลมีภูมิคุ้มกัน การมีธรรมาภิบาลก็คือการมีคุณธรรม มีส่วนทำให้มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนได้ (อภิญา ตันทวีวงศ์, 2549)

โดยผลการศึกษามีความสอดคล้องกับงานวิจัยของเสริมศรี สุทธิสงค์ (2557) การจัดการวิสาหกิจชุมชนของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านชุมชนพอประมาณมี ความสัมพันธ์กับชุมชนมีเหตุผล และชุมชนมี

ภูมิคุ้มกันที่ดีในระดับสูง เช่นเดียวกับงานวิจัยของนิรดา กลั่นรูป (2556) ที่พบว่า การจัดการวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ที่ร้อยละ 87.9 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยด้านโครงสร้าง รูปแบบและค่านิยมร่วมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการอภิปรายผลในข้างต้นนั้นพอจะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับงานวิจัยหลาย ๆ ฉบับ โดยผู้วิจัยมองว่าบริบทที่เกิดขึ้นกับการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั้นยังคงมีบริบทเช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลงกับงานวิจัยที่ผ่าน ๆ มา ซึ่งเป็นเพราะวิสาหกิจชุมชนนั้นเกิดขึ้นจากการนำเอาแนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบจึงมีรากฐานจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีข้อเสนอแนะที่เป็นนัยยะในเชิงนโยบายที่สำคัญต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ด้านการมีความรู้ นั้นเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนมากที่สุด ผู้วิจัยมีข้อเสนอต่อการกำหนดนโยบายว่าควรมีการมุ่งเน้นให้วิสาหกิจชุมชนมีการพัฒนาความรู้และทักษะให้กับสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ ทั้งทางด้านการผลิต การตลาด การเงิน การเข้าถึงข้อมูล เรียกได้ว่าทุกปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจ รวมถึงวิสาหกิจชุมชนต่างๆ ควรมีการแลกเปลี่ยนนวัตกรรมการผลิตกับเครือข่ายอื่นๆ เพื่อถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกันให้มีความรู้ในการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน

2. ด้านความมีเหตุผล นั้นเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนมากที่สุดเป็นอันดับสอง ผู้วิจัยมีข้อเสนอต่อการกำหนดนโยบายว่าควรมีการมุ่งเน้นให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนรู้จักการวางแผนการดำเนินธุรกิจโดยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมอย่างถี่ถ้วน อาทิ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของตนเอง ฯลฯ เพื่อให้มีแนวทางที่ถูกต้องในการนำทางกลุ่มฯ ให้ดำเนินการให้ทำการเจริญเติบโต มีรายได้ที่ดี ควบคู่ไปกับการวางแผนในการใช้จ่ายเงินอย่างมีระเบียบวินัย มีการจัดการการเงินและการบัญชีโดยผสมผสานความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา และมีมาตรการให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้องจัดทำบัญชีเพื่อแจ้งต่อสำนักงานเกษตรอำเภอ เพื่อเป็นการติดตามผลการดำเนินงาน และสร้างความโปร่งใสในการทำงานให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3. ด้านการมีคุณธรรม นั้นเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนเป็นอันดับสาม ผู้วิจัยมีข้อเสนอต่อการกำหนดนโยบายว่าควรมีการมุ่งเน้นให้วิสาหกิจชุมชนมีการคำนึงถึงชุมชนเป็นอันดับแรก ตั้งแต่การจ้างงาน การจัดซื้อวัตถุดิบ ควรมุ่งเน้นการจัดซื้อจัดจ้างให้มีเงินหมุนเวียนภายใน ชุมชนเป็นหลัก หากมีเหลือกำไรก็ปันผลกำไรบางส่วนไปใช้ในการพัฒนาชุมชนหรือสังคม นอกจากนี้ยังควรให้ความสำคัญกับลูกค้าส่งมอบผลิตภัณฑ์ที่ดีที่สุดแก่ลูกค้าของตน

4. ด้านการมีภูมิคุ้มกัน นั้นเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนเป็นอันดับรองสุดท้าย ผู้วิจัยมีข้อเสนอต่อการกำหนดนโยบายว่าควรมีการมุ่งเน้นในการส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนมีการสะสมเงินออมอย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง สนับสนุนให้สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนมีทักษะในการทำงานเป็นอย่างดี ควรสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกมีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน ในส่วนของสำนักงานเกษตรต้องติดตามกระบวนการรวมกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนอย่างใกล้ชิด มีการลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมชมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

5. ด้านความพอประมาณ นั้นเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนเป็นอันดับสุดท้าย ผู้วิจัยมีข้อเสนอต่อการกำหนดนโยบายว่าควรมีการมุ่งเน้นในการส่งเสริมให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้มีความรู้ มีแนวทางในการสะสมเงินทุนสำรองเพื่อใช้ในภาวะฉุกเฉินสำหรับการดำเนินการต่างๆ ให้มีสภาพคล่อง ไม่เกิดการภาระหนี้สิน ส่งเสริมให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีเป้าหมายในการดำเนินกิจการคือมุ่งให้มีการส่งเสริมการมีอาชีพของชุมชน เน้นการจ้างงานให้เกิดในชุมชนเพื่อการกระจายรายได้ในชุมชน

6. ข้อเสนอแนะภาพรวม เพื่อปรับปรุงและพัฒนากลยุทธ์การจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ต้องดำเนินการร่วมกันโดยตัววิสาหกิจชุมชน และหน่วยงานรัฐที่มีหน้าที่ในการส่งเสริม โดยประเด็นเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการคือเรื่องการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับวิสาหกิจชุมชนทั้งในเรื่องการสะสมเงินออม การพัฒนาความรู้ทั้งของสมาชิกและตัวประธานในเรื่องการบริหารจัดการและการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ รัฐควรสนับสนุนส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งสามารถขยายศักยภาพให้สูงขึ้น โดยการนำนวัตกรรมเข้ามาช่วยในการพัฒนาการบริหารจัดการและการพัฒนาผลิตภัณฑ์รวมถึงการทำการตลาด และรัฐต้องพัฒนาความรู้ในเรื่องการวางแผน โดยเฉพาะการวางแผนธุรกิจให้กับวิสาหกิจชุมชนให้มากขึ้น เพื่อรอบรับผลกระทบจากความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

หลังจากที่ได้ดำเนินการวิจัยเรื่องการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. จากการศึกษาพบว่า ตัวแปรทางด้านความรู้ นั้นเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนมากที่สุด ในการศึกษาครั้งต่อไปผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้มีการศึกษาเกี่ยวกับ การศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
2. จากการศึกษาครั้งนี้ศึกษาเฉพาะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเท่านั้น เพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่ครอบคลุม และต่อยอดผลการศึกษาจึงควรมีการศึกษาการจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่ภาคอื่นๆ อีกด้วย
3. จากศึกษานี้พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกล่าวว่าหน่วยงานภาครัฐในส่วนภูมิภาคที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนยังมีส่วนสนับสนุน และสร้างศักยภาพให้แก่วิสาหกิจชุมชน ยังไม่เกิดประสิทธิผลเท่าที่ควร ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไปผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้มีการศึกษาเกี่ยวกับ การนำเอานโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปสู่การปฏิบัติของสำนักพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย

รายการอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2560). *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนกรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2560 – 2564*. วันที่ค้นข้อมูล 16 มิถุนายน 2561, เข้าถึงได้จาก cddadg.cdd.go.th/.../เอกสารเล่ม-แผนปฏิบัติการ-OG-2560-20-มค-60.pdf
- กรมส่งเสริมการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2562). *สรุปจำนวนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่อนุมัติการจดทะเบียน ณ วันที่ 1 มกราคม 2562 กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร*. วันที่ค้นข้อมูล 16 มิถุนายน 2561, เข้าถึงได้จาก https://www.m-society.go.th/article_attach/18750/20435.pdf
- จินตนา กาญจนวิสุทธ์. (2558). *เส้นทางวิสาหกิจชุมชน เพื่อการพัฒนาอาชีพและการพึ่งตนเอง*. กรุงเทพฯ: มิน เซอร์วิส ซัพพลาย.
- ชงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2556). *การจัดการและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน*. สงขลา: สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นิรดา กลั่นรูป. (2556). *การจัดการวิสาหกิจชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในจังหวัดนครสวรรค์*. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 7(2), 28-39.

- พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์. (2554). *เศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินธุรกิจ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โทเทิลแอนด์เซ็ส คอมมูนิเคชั่น.
- วิจิต นันทสุวรรณ. (2547). *ขบวนการชุมชนใหม่*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาทรัพยากรชุมชน.
- ศักดิ์ดา ศิริภัทร โสภณ. (2555). *การจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ (International Business Management)*. กรุงเทพฯ: เพียร์สันเอด์คูเคชั่นอินโดไชน่า.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2559). *คู่มือการพัฒนากระบวนเศรษฐกิจฐานราก*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(สศช.).
- เสริมศรี สุทธิสงค์. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการวิสาหกิจชุมชนกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*, 9(25), 95-106.
- เสรี พงศ์พิส. (2546). *แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: ปัญญาไท.
- อภิชัย พันธเสน. (2559). *สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- อภิญญา ต้นทิววงศ์. (2549). *รักพอ เพื่อพอ ขอดำเนินชีวิตด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- อารยา อิงไพบูลย์กิจ. (2558). การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดสุรินทร์. *วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร, ฉบับพิเศษ*, 12-19.